

Ekonomické křížovatky Labour Party

„Reformní“ levice už vzdala i reformy. Teď dělá ficku „reformám“, které se s lidmi nemazlí. Nechce-li spáchat harakiri, na věčnost jí to nevydrží. Britské **Labour Party** to už došlo. Loni si zvolila do čela **Jeremyho Corbyna**. Bude mu sedmašedesát. Vlasy si nebarví. Magnetizuje hlavně mladou levici. Nekupuje si ji „tématy“. Typu homosexuality, pasované na vrchol všech ctností. Bere se za životní zájmy většiny. Rehabilituje hodnoty, bez nichž je levice mrzák.

Kočkopes „nelevicové levice“ - jak mu říká americký profesor **James Petras** - pajdá na dvou chůdách. Prvá zní, že Americe se neodmlouvá. Corbyn tu kuráž má. Chce zarazit zahraniční intervence i jaderné přezbrojení země. Labour Party však vrací i levicový ekonomický program. Není jen o mnohem progresivnějším zdanění. O investicích do většiny, a ne „kasina“ zazobanců. Žádá i restituci veřejného vlastnictví. Znárodnění je znovu cíl, a ne sprosté slovo, i v Británii.

Drama Corbynova předchůdce

„Horních deset tisíc“ prská. Corbynovi jdou po krku i Blair a jeho zazobaná práčata. Budí to asociace s dobou po válce. Tehdejším lídrem Labour Party byl **Harold Joseph Laski** (1893-1950). Nad okolím, vrostlým do provozní rutiny, čněl pokrokovým krédem i erudicí. Profesuru na London School of Economics dostal už v devěťadvaceti.

První poválečné volby připadly na termín Postupimské konference. Churchill si, že bude balit kufry, nepřipouštěl ani ve snu. Do Downing Street se však stěhoval Clement Attlee. Na šéfa vítězné Labour Party nezbyl ani ministerský post. Vyšla vstříc mediální hysterii. Objednal si ji poražený Churchill. Byla to špinavá podpásovka. Nebýt strany, jíž Laski předsedal, padlého Chamberlaina střídal Halifax. Do koalice s dalším z „mnichovanů“. však Labour Party nešla. Tak se stal válečným premiérem Churchill.

Kdo vyhraje příští volby – a jak skončí Corbyn – je ve hvězdách. Corazil jeho předchůdce, stojí v knize **Úvahy o revoluci naší doby**. Česky vyšla až po válce. V originále však už dřív, než Hitler prohrál u Stalingradu. A proto - zdůrazňuje právem předmluva k českému vydání – „nepatří do řady obratně přizpůsobených rozborů z poválečné doby, v nichž je sice mnoho historické pravdy, ale teprve dodatečně upravené“.

Demokracii i v ekonomice

„I když hitlerismu ušetříme vojenskou porážku“ – píše Laski ve svazku, jenž se stal základem vítězného volebního programu z léta 1945 - „budeme se musít vypořádat s mnohem vážnější otázkou, totiž s vítězstvím nad sebou samým“. Protože „životaschopnost demokratického systému trvá jen dotud, dokud lidé cítí, že jdou za společnými cíli“. Toho však „již nelze dosáhnout v rámci výrobních vztahů, které si vynucuje kapitalismus“. Už „Tocqueville prorokoval se skvělou jasnozřivostí před více než sto lety, že vyvine-li se koncentrace hospodářské moci v několika málo rukou, zplodí soustředění kapitálu průmyslový feudalismus, neslučitelný se zásadami demokracie“. Právě takový „systém vyvolal tragédii dnešní války“ a „nezmění-li se tento systém od základů, povede nelítostně k jejímu opakování“.

Laski ví, že „kletbou našeho sociálního řádu jsou jeho iracionální nesrovnalosti. Hloubka naší nerovnosti byl tak málo ovlivněna pokrokem politické demokracie v posledních čtyřiceti letech, že jistě není nadsázkou, řeknu-li, že ony dva národy, na něž se Britové dosud dělí, chudí a bohatí, nemají ani společnou kulturu.“ Mimo „horních deseti tisíc“ neustále „vzrůstá pochybnost o základním charakteru naší sociální konstituce“. Hlavně „dělnictvo je hluboce přesvědčeno, že stávající rozdělení majetku je nespravedlivé“; že „nynější systém soukromého vlastnictví je nejen nevhodný, ale i neslučitelný s možností blahobytu pro všechny“; že „chudoba je zbytečná a že ji způsobuje dnešní hospodářský systém“.

Schizofrenie soukromého vlastnictví

Zato „víra bohatých v politickou demokracii je podmiňována nevysslovenou domněnkou, že její principy nelze aplikovat v hospodářství“. Z „historického hlediska je politická demokracie západní civilizace cenou, již musil střední stav zaplatit za podporu širokých vrstev v mocenském boji s feudální aristokracií“. Jenže „tuto podporu vítal jen do doby, kdy bylo vítězství zajištěno, pak ale začal o jejích následcích pochybovat. Všude se po dosažení vítězství spojil se společenskou třídou, nad níž zvítězil, všude také použil svého vítězství k vydávání zákonů, jež měly chránit společenskou nadvládu vyšších vrstev nad nejdůležitějšími středisky moci.“

„Historie politické demokracie“ – ví upřímný reformista už ve chvíli, kdy wehrmacht táhne k Volze - „je od Francouzské revoluce historií její aplikace

jen potud, pokud se široké vrstvy nesnaží ji rozšířit i na hospodářský a sociální život země. V tomto směru se snahy o uplatnění demokratických principů setkávaly se stejně houževnatým odporem, s jakým feudální aristokracie čelila rozmachu střední vrstvy...Mají-li se ti, kdo žijí jen pro své vlastnictví, rozhodnout mezi vlastnictvím a demokracií, rozhodnou se vždy pro vlastnictví. Budu však tvrdit, a to se zjevnou upřímností, že tak činí v zájmu celku.“

Ekonomické kořeny fašismu

Profesor elitní univerzity, předsedající Labour Party, kráká za slechy i dnešní lháře: „Řadit revolucionáře jako Luther a Kalvín, Cromwell a Washington, Marx a Lenin do jedné skupiny s Hitlerem a Mussolinim by znamenalo ztotožňovat revolucionáře se zločinci. Správné chápání tohoto rozdílu je velmi důležité, máme-li porozumět povaze fašismu. Fašismus byl výsledkem úpadku kapitalismu. Byl odpovědí majetkových zájmů demokracii, jež se snažila překonat výrobní vztahy, tkvící v kapitalistické společnosti.“ „Protestu podnikatelských zájmů proti vzrůstajícím požadavkům dělnictva.“ „Spolčením podnikatelských zájmů s nějakým význačným kondotiérem a jeho žoldáky, kteří se uvolili potlačit moc dělnictva výměnou za moc ve státě.“

Protože „fašismus je kapitalismus, zavrhuje svůj liberální původ proto, aby mohl přizpůsobit své výrobní vztahy situaci, v níž by liberální myšlenka byla politicky, hospodářsky i sociálně osudná kapitalismu...Jakmile společnost, vybudovaná na principu ziskovosti, vstoupí do hospodářské krize, svěruje obranu tohoto principu mužům typu Hitlera, Mussoliniho a Lavalu. Ti mohou svůj úkol splnit jen válkou a diktaturou...Fašismus dokázal, že nezávislí podnikatelé zavrhnou požadavky demokracie ihned, jakmile jsou předkládány jako způsob života a nikoli jako formální politická procedura; nezávislí podnikatelé se bojí dynamičnosti demokracie více než války, v níž je v sázce existence státu.“

Dvojí metr kapitálu

Právě z toho plyne i „poměr vládnoucí třídy západních zemí ke komunismu a fašismu. Komunismu se bála a nenáviděla jej...S radostí vítala každý třeba neopodstatněný neúspěch Sovětského svazu. Fašismus v ní budil zcela jiné pocity; velké většině se zdál zdravou formou ukáznění širokých lidových vrstev.“ Proto i „intenzita pokusů vládnoucí třídy západních demokracií o

dohodu s fašistickými předáky na poli mezinárodním“ byla „v markantním protikladu k všeobecné intervenci proti Sovětskému svazu“. V těch samých kruzích „vyvolala hluboké pohoršení“ dokonce i „umírněná opatření Rooseveltovy vlády“. „Nebylo málo těch, kdo se domnívali, že americkému dělnictvu by ‘Hitler udělal lépe’.“

O to víc to chce – píše Laski už ve chvíli, kdy je v sázce - „pochopit smysl ruské revoluce“, její „důležitý přínos k vývoji lidstva“. Právě ta si totiž, jen co válka skončí, „vynutí rychlou transformaci kapitalismu“. „Kapitalismus bude všude nucen přizpůsobit se novým životním podmínkám, stejně jako se feudalismus musil přizpůsobit mnohonásobně větším možnostem individualistického kapitalismu“. Výzvě „Francouzské revoluce navzdory přehmatům a zločinům, jichž se dopustila, navzdory válkám, již proti ní byla vedeny, a navzdory tomu, že pro většinu boháčů oné doby byly její ideály zosobněním dědičného hříchu“. „Ruská revoluce“ vyslala jasnou zprávu, že „nikomu nesmí být upírán podíl na prospěchu, jehož civilizace dosáhla, jen proto, že není majitelem výrobních prostředků. Toto ujištění se již setkalo s dalekosáhlým ohlasem v celém světě, a to nejen mezi těmi, jimž bylo přímo adresováno.“

Veřejný zájem proti monopolu

Nic na tom nemění ani fakt, že „uchvácení moci bolševiky nemohlo být následováno rychlým uplatněním demokratických forem vlády...Daly by svobodu opozice živlům, jež byly připraveny vést občanskou válku...Dát jim svobodu projevu a sdružování by vydalo revoluci napospas jejím nepřátelům...Diktatura byla nutným důsledkem podmínek, jimž bolševici musili čelit. Bez ní by jistě došlo k návratu kapitalismu.“

To hlavní tehdy chápal i šéf Labour Party: „Buď musí být politická demokracie pánem hospodářského monopolu, nebo bude hospodářský monopol pánem politické demokracie.“ Ve skutečnou „demokratizaci hospodářské moci“, psal, „nelze doufat, dokud klíčové výrobní prostředky nebudou v rukou společnosti jako celku, jež je bude spravovat ve svůj vlastní prospěch“. Na půdě „plánované demokracie“, garantující „podřízení trhu cíli, nebo systému hodnot, na němž se její členové dohodou“. „Jako občané“ a „nikoli jen jako jednotky ‘efektivní’ poptávky“.

„Revoluce dohodou“?

Laski byl reformista. Fanda „revoluce dohodou“ („revolution by consent“). Oproti „nelevicové levici“ však i velký realista: „Neodvažuji se předpovídat, je-li tato spolupráce možná. Plně uznávám, že je jedním z velmi řídkých historických úkazů.“ Že „vhodný okamžik činu je již teď“, dokud „lidé mají onen velký společný životní cíl, který nyní tak živě pociťují“. Že naopak „každý měsíc, který uplynul od doby bitvy o Británii, dodal výsadním zájmům novou sílu k odporu proti změně“. Že její šance budou záviset „na postoji Ameriky k poválečnému světu“ i na „vojenské a hospodářské síle Ruska v den vítězství a míře, jakou vládcové Ruska tuto sílu uplatní k podpoře revolučních vášní“. Na tom, zda je „prezident Roosevelt v Bílém domě“ („setrvání Ameriky Nového údělu u moci“). Protože Amerika, vystavená neomezené „dominanci velkopodnikání“, by se „po porážce Hitlera velmi rychle stala vedoucím zastáncem kontrarevoluce“. Takže „dosáhnout velikých změn ve vlastnictví výrobních prostředků“ třeba „ještě před koncem války“. Dřív než se vše „znovu pohrouží do obskurní tmy“, „údolí sobecké netečnosti a denních starostí“. A „porážka kontrarevoluce, o jejíž vítězství usiluje Hitler, bude toliko marnou a bezcennou obětí“.

„Revoluce dohodou“ se nekonala ani tentokrát. Tlak na změny, zasahující i do vlastnických vztahů, však naprázdno nevyšel. Vedl i k dřív nevídaným změnám typu všeobecně dostupného a v zásadě bezplatného systému zdravotnictví. Bořit je začala až „konzervativní revoluce“, vedená „železnou lady“. Poměry v lecčem - byť v jiné fazóně - vrátila až tam, kde startovala Labour Party, když jí předsedal Laski.

Corbyn ji převzal jako houf, posluhující hrstce hochštaplerů. Drama svého předchůdce zná důvěrně. Jak si poradí s tím svým? Vrábí Labour Party krédo i sílu, které už mívala? Byl by to husarský kousek. Možná i s efektem domina. Oč víc je ta druhá levice reformní, a ne jen „reformní“, tím větší křídla to dá i levici skutečně radikální. A také naopak. Oč ofenzívnější je radikální levice, tím víc jí to nadělí i skutečně reformní spojence. Tak jako ve 40. letech.

Josef SKÁLA